

Dokumentnummer 2023/00037-2

Remissvar på betänkandet Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57)

Bakgrund

Region Blekinge har getts möjlighet att lämna synpunkter på rubricerad utredning. Remissvaret har tagits fram i dialog mellan tjänstepersoner inom regionstaben samt regionservice. Svaret ska vara försvarsdepartementet tillhanda senast den 19 maj 2023.

Sammanfattning

Regeringen beslutade den 6 maj 2021 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att analysera och lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat.

Uppdraget har omfattat tre sakområden som enligt utredningens direktiv är starkt förbundna med varandra; skyddsrum, utrymning och inkvartering samt behovet av en stödorganisation, som under ledning av en myndighet eller annat offentligt organ kan genomföra insatser exempelvis inför eller i samband med användning av skyddsrum och vid utrymning och inkvartering.

I korthet har utredningen kommit fram till följande:

- Tillgången till skyddsrum i Sverige är god, men det behövs en grundlig genomgång av de befintliga skyddsrummen för att upptäcka och åtgärda fel och brister. Det finns även behov av en viss nybyggnation.
- Berörda myndigheter som myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), länsstyrelserna och samtliga kommuner i landet behöver ha en tydlig plan för genomförandet av utrymning med efterföljande inkvartering på annan plats.
- Det bör inrättas en statlig beredskapsorganisation som kan förstärka den kommunala räddningstjänsten. Civilplikten behöver återaktiveras, och den statliga beredskapsorganisationen ska bemannas med civilpliktiga.

Utredningens förslag i korthet

Remissvaret är uppbyggt utifrån de tre sakområdena som utredningen redovisar med utgångspunkt på de förslag som påverkar regionen. Efter varje sakområde presenteras Region Blekinges synpunkter/kommentarer på förslaget.

Skyddsrum och skyddade utrymmen

Utredningen föreslår att skyddsrumsarbetet bör prioriteras i strategiskt viktiga områden och i områden där det finns bebyggelse i närheten av anläggningar för samhällsviktig verksamhet som bedöms utgöra sannolika mål för väpnade angrepp. Här bör det finnas skyddsrum som med marginal rymmer dem som inte har tillgång till något annat skydd eller kan utrymmas i tid, samt de som kommer att behöva stanna kvar för att upprätthålla samhällsviktiga funktioner. Befintliga skyddsrum ska dock så långt som möjligt upprätthållas med fungerande skyddsförmåga och vid behov upprustas även på andra platser

MSB föreslås fortsatt ha en nationell planeringsfunktion och inom ramen för det ansvaret besluta bl.a. om var och i vilken omfattning skyddsrum ska finnas.

Utredningens bedömning är att det bör byggas 2 500–5 000 nya skyddsrumspplatser per år (mellan 25–50 nya skyddsrum). De nya skyddsrummen bör företrädesvis byggas i flerbostadshus och andra större byggnader i vilka många människor ska arbeta eller vistas, såsom byggnader för offentlig verksamhet, eller byggnader med en större bostadsyta eller bruttoarea.

Även skyddsrum som kräver särskild kompetens för att kunna iordningställas och användas föreslås det som utgångspunkt vara fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren som har ansvaret för iordningställandet och driften. Utredningen föreslår dock att befattningar för iordningställande och drift av dessa skyddsrum ska omfattas av civilplikt och att kommunerna, som också i många fall är fastighetsägare till skyddsrummen, ska vara bemanningsansvariga för personalen.

För att snabbt kunna utöka tillgången till skydd i hela landet föreslår utredningen att det ska införas en reglering som ger MSB möjlighet att utforma och dimensionera ett system med skyddade utrymmen. Skyddade utrymmen ska kunna utgöra ett komplement till skyddsrum och en del av det samlade systemet för att skydda civilbefolkningen. Det finns många potentiellt användbara utrymmen såsom källare och tunnlar över hela landet. Sådana utrymmen skulle, eventuellt med enklare förberedelser eller anpassningar, kunna utgöra ett skäligt skydd mot sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. Även om skyddsnivån skulle vara något lägre i dessa utrymmen än i skyddsrum bedömer utredningen att det kan vara värdefullt att kartlägga och inrätta sådana utrymmen.

Enligt utredningens bedömning bör i första hand kommunala anläggningar och lokaler såsom källare i skolor, parkeringsgarage eller andra liknande anläggningar och lokaler där skyddsrum inte finns komma i fråga som skyddade utrymmen. Om det finns skäl att fatta ett beslut om inrättande av skyddade utrymmen i anläggningar som ägs av staten eller regionen ska dock beslutet fattas av MSB. Den statliga myndighet eller region som berörs samt länsstyrelsen ska dessförinnan få tillfälle att yttra sig.

Utredningen lämnar även förslag till en ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen. Lagförslaget beskriver att den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum har rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader. Detsamma gäller den som ska inrätta ett skyddat utrymme. Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme har rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader.

Ersättning föreslås inte lämnas för åtgärder som har föranletts av att ägaren eftersatt underhållet av skyddsrummet eller det skyddade utrymmet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig.

Region Blekingens kommentar:

Region Blekinge anser att tillgången till både skyddsrum och skyddade utrymmen i nära anslutning till vårdinrättningar är av största vikt för att regionen ska klara sitt uppdrag under höjd beredskap och välkomnar därför satsningar på området.

Regionen önskar vara delaktig vid planering, placering och dimensionering av skyddsrum för att säkerställa att regionens behov av vård i skyddsrum/ skyddade utrymmen kan tillgodoses.

För att klara dimensioneringen av vård under höjd beredskap är det viktigt att tillräckligt många utrymmen görs tillgängliga för regionens behov. Det är därför önskvärt att allmänna befolkningsskyddsrum och skyddsrum för vårdbehov särskiljs.

För att möjliggöra investeringar i nya skyddsrum samt reinvesteringar i befintliga är statlig finansiering en förutsättning.

Utrymning och inkvartering

Utredningens bedömning är att ett ändamålsenligt och effektivt skydd mot konsekvenser av ett väpnat angrepp ska omfatta utrymning som en skyddsåtgärd vid sidan om tillgången till skyddsrum och skyddade utrymmen. För att det ska vara möjligt är det nödvändigt att det finns en planering hos berörda offentliga aktörer för genomförande av utrymning med efterföljande inkvartering vid höjd beredskap. Någon sådan planering finns i praktiken inte i dag. Utredningen gör bedömningen att föreskrifter och beslut rörande planläggning för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap bör tas fram så snart som möjligt.

När MSB har meddelat ett beslut om att ett område inom ett visst län ska planläggas för utrymning eller inkvartering, ska länsstyrelsen enligt utredningens förslag ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap gällande länet. Med länsstyrelsens inriktning som grund ska därefter kommunen planera för utrymning eller inkvartering gällande kommunen. Såväl regioner som berörda statliga myndigheter ska delta i planeringsarbetet.

Kommuner och regioner föreslås få ersättning för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap.

Regeringen eller länsstyrelsen får i dag besluta om utrymning enligt lagen om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap. I den delen föreslås ingen ändring. Det föreslås dock att kommunerna ska åläggas ansvaret för verkställigheten av ett sådant beslut. Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten. Det ska även i lagen om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap införas ett förtydligande om att kommunen ansvarar för inkvartering av dem som har utrymts från andra kommuner.

Utredningen har föreslagit att regionerna ska medverka i arbetet med planering för utrymning och inkvartering.

Regionernas medverkan kommer enligt utredningens bedömning att vara grundläggande för frågan om en fungerande transportorganisation i händelse av en storskalig utrymning. Transportorganisationen torde komma att behandlas såväl i länsstyrelsens inriktning som i kommunernas planering. Regionerna kan således komma att involveras i båda nu nämnda processer. Följaktligen kommer skyldigheten att medverka i arbetet med planeringen att föranleda en ökad arbetsbörda för regionerna – så inte minst i det inledande skedet av planeringen. Utredningen instämmer därför i kommunernas och regionernas bedömning att även regionerna behöver utökade personella resurser. Utredningens bedömning är att en ny årsarbetskraft per region bör vara tillfyllest för de allra flesta regioner.

Region Blekingens kommentar:

Utrymning och inkvartering av personer med vård- och omsorgsbehov kräver särskilt fokus och möjligheter att utrymma sjukhus och patienter behöver beaktas särskilt för att säkerställa sådan planering.

I arbetet med civilt försvar i regionerna har fokus i överenskommelser och uppdrag legat på hälso- och sjukvård. I perspektivet utrymning och inkvartering krävs ett tydligt nationellt fokus på kollektivtrafikens funktion. Majoriteten av regioner har upphandlade bussleverantörer och det finns en otydlighet om ansvarsfördelning i likhet med hyrpersonal inom hälso- och sjukvård. I tillägg till att regionerna själva behöver driva ett tydligt arbete med den regionala kollektivtrafiken, behöver även kollektivtrafikmyndigheterna vara involverade mer och tidigare i processen för att säkerställa att infrastruktur och internationell samordning av transporter.

Ersättning för arbetet, enligt förslaget, anser regionen vara nödvändigt och bör motsvara den arbetsinsats som krävs för att genomföra uppdraget.

Civilplikt

De kommunala organisationerna för räddningstjänst har avgörande betydelse för civilbefolkningens skydd i händelse av höjd beredskap och ytterst krig. I händelse av ett väpnat angrepp mot Sverige har dessa organisationer ett mycket omfattande behov av extraordinära personella förstärkningar. Utredningen föreslår att det ska inrättas en statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst, som ska utgöra ett första väsentligt moment för att kunna förstärka den samlade förmågan till genomförandet av kommunal räddningstjänst och särskilda uppgifter under höjd beredskap enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Förslaget syftar till att i det rådande mycket allvarliga säkerhetspolitiska läget snabbt kunna bygga upp en väl kvalificerad och effektiv statlig förstärkningsresurs.

Utredningen föreslår att den statliga beredskapsorganisationen ska bemannas med civilpliktiga. Totalförsvarspliktiga ska därför vara skyldiga att i enlighet med lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt genomgå mönstring eller annan utredning och fullgöra grundutbildning med civilplikt för att därefter ha civilpliktsbaserade befattningar inom beredskapsorganisationen.

Det förhållandet att många statliga myndigheter inom sina respektive ansvarsområden genom MSB kan behöva ge en eller flera frivilliga försvarsorganisationer uppdrag för att utveckla den civila försvarsverksamheten i fråga om skyddet av civilbefolkningen, kommer enligt utredningens bedömning att medföra ett stort behov av att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt inom ramen för totalförsvarsplaneringen kunna samordna och inrikta ett sådant arbete.

Enligt utredningen bör MSB därför, tillsammans med relevanta statliga myndigheter och med medverkan av frivilliga försvarsorganisationer, vidta åtgärder som kan bidra till en bättre samordnad och tydligt inriktad civil försvarsverksamhet i fråga om skyddet av civilbefolkningen. Det är av stor vikt att även kommuner och regioner ges möjlighet att delta i det arbetet.

Utredningen bedömer att det är av grundläggande betydelse att frivilligas medverkan i de offentliga aktörernas åtgärder för skyddet av civilbefolkningen under höjd beredskap och ytterst krig omfattar en förmåga att kunna lämna stöd och hjälp när skyddsrum behöver användas, vid genomförandet av större utrymningar med efterföljande inkvarteringar, vid första hjälpen åt och transport av skadade, samt vid åtgärder för att trygga befolkningens omedelbara försörjning av dricksvatten, livsmedel och andra förnödenheter. Det är därför av

stor vikt att de frivilliga försvarsorganisationernas utbildningar av frivilliga omfattar dessa områden.

Enligt utredningens bedömning bör de nuvarande lokala frivilliga resursgrupperna kunna utgöra en ändamålsenlig grund för att inom kommunerna kunna bygga upp betydligt större lokala frivilliga beredskapsgrupper. Inriktningen bör vara att dessa grupper till största del ska kunna bestå av utbildade medlemmar från frivilliga försvarsorganisationer.

Utredningen föreslår att befattningar i fråga om utrymningsledare och personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum ska omfattas av civilplikt. Länsstyrelserna bör vara bemanningsansvariga myndigheter för de civilpliktiga utrymningsledarna, och ansvara för att grund- och repetitionsutbildning av denna personal kan genomföras. Uppdraget bör genomföras i nära samverkan med kommunerna.

Det är enligt utredningens bedömning rimligt att länsstyrelserna inom den närmaste femårsperioden ges förutsättningar att kunna grundutbilda totalt 400–500 totalförsvarspliktiga med civilplikt för civilpliktsbaserade befattningar som utrymningsledare.

Berörda kommuner bör vara bemanningsansvariga för den civilpliktiga personal som behövs för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum, och vidta de åtgärder som är nödvändiga för att verkställa ett införande av civilplikt såvitt avser sådan personal.

Enligt utredningens bedömning finns det behov av att inom den närmaste femårsperioden kunna grundutbilda totalt cirka 450 totalförsvarspliktiga med civilplikt för civilpliktsbaserade befattningar som skyddsrumspersonal.

Utredningen bedömer att länsstyrelserna och berörda kommuner bör undersöka i vilken omfattning det kan vara möjligt att skriva in utrymningsledare respektive personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum för civilplikt utan grundutbildning med civilplikt eller med endast kortare sådan utbildning. Om dessa aktörer bedömer att det är ändamålsenligt bör i första hand sådana totalförsvarspliktiga skrivas in för civilplikt.

Region Blekingens kommentar:

Region Blekinge är positiv till statliga förstärkningsresurser men vill även betona vikten av kommunala beredskapsresurser. Lokal förankring och beredskap är minst lika viktigt för att skapa en robusthet som är i linje med ansvarsprincipen.

Det är även viktigt med samordning mellan huvudmän inom offentlig sektor för att säkerställa att resurser används på bästa sätt. Region Blekinge vill understryka vikten av samordning och inriktning av det samlade behovet (och tillgången) av frivilliga inom totalförsvaret.

Även om externa förstärkningsresurser kommer vara viktigt i ett läge av höjd beredskap, är det av stor vikt att planeringen av utrymning, inkvartering och iordningställande av skyddsrum genomförs i samverkan med regionen. Frivilliga och civilpliktiga resurser bör inte vara huvudansvariga för bemanningen av nyckelfunktioner i en region. Iordningställande av skyddsrum bör genomföras under ledning av regionens resurser med hjälp av frivilliga och civilpliktiga, detsamma gäller ansvaret för utrymning av sjukhus.

Det är viktigt att regionerna kompenseras ekonomiskt för de uppdrag/uppgifter som åläggs dem med anledning av utredningen. För god planering är det avgörande med längre planeringshorisont och finansiering under flera år.

Regionstyrelsen

Protokoll
Sammanträdesdatum
2023-04-19

§ 113/23

Ärendenummer: 2023/00037

Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU)

Regionstyrelsen beslutar

1. Att anta remissvar av betänkandet (SOU 2022:57) Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap

Sammanfattning

Regeringen beslutade den 6 maj 2021 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att analysera och lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat.

Uppdraget har omfattat tre sakområden som enligt utredningens direktiv är starkt förbundna med varandra; skyddsrum, utrymning och inkvartering samt behovet av en stödorganisation, som under ledning av en myndighet eller annat offentligt organ kan genomföra insatser exempelvis inför eller i samband med användning av skyddsrum och vid utrymning och inkvartering.

I korthet har utredningen kommit fram till följande:

- Tillgången till skyddsrum i Sverige är god, men det behövs en grundlig genomgång av de befintliga skyddsrummen för att upptäcka och åtgärda fel och brister. Det finns även behov av en viss nybyggnation.
- Berörda myndigheter som myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), länsstyrelserna och samtliga kommuner i landet behöver ha en tydlig plan för genomförandet av utrymning med efterföljande inkvartering på annan plats.
- Det bör inrättas en statlig beredskapsorganisation som kan förstärka den kommunala räddningstjänsten. Civilplikten behöver återaktiveras, och den statliga beredskapsorganisationen ska bemannas med civilpliktiga.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse: Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU).

Bilaga 1: Protokollsutdrag arbetsutskottet § 114/23 angående ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU).

Bilaga 3: Remissvar på betänkandet Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57).

Bilaga 4: Remiss Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU).

Regionstyrelsen

Protokoll
Sammanträdesdatum
2023-04-19

Protokollet ska skickas till
Justitiedepartementet

Region Blekinge

2023-05-05

Vårt ärendenr: 2023/00037

Ert diariernr: Fö2023/00074

Till Försvarsdepartementet

Svar på remiss: Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU)

Regionstyrelsen har vid sitt sammanträde den 19 april 2023 § 113 behandlat svar på remiss ”Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap”. Remissvar samt protokollsutdrag bifogas.

Region Blekinge

På regionstyrelsens vägnar:

Christina Mattisson (S)
Regionstyrelsens ordförande

Peter Lilja
Regiondirektör